

Стварање и искупљење

У окрнљу Свете Анастасије Српске

Стварање и искупљење
У окрнљу Свете Анастасије Српске

УКРАШЕНА РУЧКА ЗА НОШЕЊЕ
КИВОТА СВ. АНАСТАСИЈЕ

Уредник:

Александар Стјепановић

Умјетничко уређење, илустрација и калиграфија:

Марко Билбија

Графичко уређење и фотографија:

Срђан Иванковић

Фотографија Хиладарског кивота Св. преподобне мати Анастасије српске:

Отац Милутин Хиландарац

Лектура:

Игор Симановић

Издавач:

Друштво пријатеља манастира Хиландара Бања Лука

За издавача:

Игор Тодоровић

Штампа:

Графид д.о.о. Бања Лука

За штампарњу:

Бранислав Иванковић

Покровитељ публикације:

Републички Секретаријат за вјере Владе Републике Српске
Роберт Радић са породицом

Израда ове књижице је произашла из пројекта започетог 2019. године, који је за циљ имао поставку изложбе животног дјела о. Воје Билбије, а коју би пратила свеобухватна монографија. Ослањајући се на назив „Бог и човјек“, име које је сам прота дао својој првој великој изложби у Београду 1989. године у Музеју примењене уметности, и овај пројекат носи исти назив. Радећи на тако опширном и хетерогеном материјалу, идеја о посебној публикацији везаној за кивот Свете Анастасије Српске, као протино централно дјело смјештено у манастир Студеници потекла је на иницијативу директора Секретаријата за вјере Републике Српске, господина Драгана Давидовића, као наставак пројекта „Бог и човјек“, у склопу којег је већ објављена књига „Хиландарац ван Хиландара – Стопама Светог Симеона“, 2021. године.

Стварање и искупљење

У окрнљу Свете Анастасије Српске

Рукотворства протојереја Војислава Н. Ђиленије Безирова

Штампано по блајослову ијумана манастира Спуденице

Икона Богородице,
са унутрашње стране поклопца кивота Св. Анастасије

УКРАШЕНА РУЧКА ЗА НОШЕЊЕ
КИВОТА СВ. АНАСТАСИЈЕ

Садржај

О пројекту Бог и човјек — 6

Ријеч игумана — 9

Увод — 10

Света преподобна мати Анастасија Српска — 19

Прича о настанку кивота — 24

Кивот Свете преподобне мати Анастасије Српске — 29

Биографија — 67

О умјетности Проте Воје — 68

О пројекту Бог и човјек

Рад протојереја Војислава Билбије, који већином свог опуса лежи у области сакралне, црквене умјетности, је, нажалост, у највећој мјери непознат јавности. Након једне веће изложбе крајем осамдесетих година XX вијека у Музеју примењене уметности у Београду, под називом „Бог и човјек“, посљедњих година је излагао у Паризу и Луксембургу. Ове посљедње изложбе су биле ограниченог обима, прије свега због простора, али и ограничене програмски, јер многи радови нису у могућности да се транспортују. Стога је годинама планирана једна свеобухватна изложба која би његов рад представила у цјелости (колико је то могуће), највише из разлога мултидисциплинарности приступа и простог обима радова који нису доступни свијету.

Идеја о изложби је покренула основне процесе који таквој изложби претходе. То је, прије свега, систематско архивирање и каталогизација комплетног протиног опуса, у сврху израде монографије животног дјела. Одлучено је да се сви радови дигитализују, кроз фотографије и састављање дигиталне архиве.

Међутим, радећи на свему овоме, у Бањалуци, Ротердаму Овердинкелу, Београду, Книнској крајини, ман. Студеници и ман. Хиландару, наметнула се и идеја о трилогији посебних публикација. Из манастира Хиландара је покренута идеја о књизи радова везаних за дјела у Хиландару и на Атосу, која Светог Симеона имају као протину примарну инспирацију и водиљу у раду. Ова идеја је своје отјелотворење пронашла у књизи *Хиландарац ван Хиландара: Сїоїама Свейїої Симеона*, у издању „Друштва пријатеља манастира Хиландар Бања Лука“ у Бањој Луци 2021. године. Како је ова књига обухватила рад специфично везан

за Хиландар, тако су се формирале и двије теме које би заокружиле протин опус, и то покривајући двије области са посебним хронолошким и тематским оквиром.

Публикација о кивоту Свете Анастасије је замишљена као специјализована монографија о протином најзахтјевнијем и, могло би се рећи, капиталном дјелу, које је обиљежило његово стваралаштво деведесетих година прошлог вијека. Рађено у периоду великих промјена и великих искушења, ово дјело је изронило као својеврсна круна рада. Своју инспирацију веже за дотадашњи развојни умјетнички пут и мисију, а своје коријене вуче из Хиландара и од Светог Симеона. Идући том линијом, манастир Студеница постаје чвориште у којем се преклапају путеви српске историје и културе, као и умјетничког израза проте Билбије.

Трећа књига о протином раду у области крајишке Тронеђе би, на извјестан начин, описала развојни пут умјетничког израза који своје почетке поставља у манастир Крку, те преко цркве Покрова Пресвете Богородице у Книну и манастира Оћестово, формира један карактеристичан и врло плодноносан допринос црквеној умјетности не само у области иконографије, него и скулптуре, умјетничких заната и умјетничке интерпретације насљеђа.

Припремајући изложбу и ове три публикације, као дио систематизовања и презентације овог карактеристичног и обимног опуса, цјелокупан рад се оформио у један свеобухватан пројекат под називом „Бог и човек“, пратећи умјетничко-духовну мисију проте Воје.

Ријеч игумана

У последњој књизи Светог Писма, Апостол Јован видео је „душе закланих за реч Божију и за сведочанство Јагњетово“ (Откр. 6, 9). Тајновидац открива да су ови мученици завапили за интервенцијом Божијом у овоме свету: „И повикаше гласом силним говорећи: Докле ћеш, Господару Свети и Истинити, одлагати да судиш...“ (Откр. 6, 10). Ипак, „свакоме од њих даде се хаљина бела, и речено им би да почину још мало времена...“ (Откр. 6, 11).

Оваква недоумица стоји и у срцу протојереја Војислава Билбије, али он, знајући за ово што је речено у Писму, уздржава се и не поставља ово питање. Он чека, али не пасивно, већ као уметник истрајава на приказивању личности земаљског и небеског света. Он приказује свете који су му блиски, свете из вековног мучеништва српског рода. Из његових радова избија жива атмосфера Царства Божијег.

„Руководства протојереја Војислава Билбије“ откривају мученичку историју његовог народа. Док саосећа са болом својих ближњих, овај уметник се одлучио да ово чекање проведе у стваралачком поклоњењу пред смирењем преподобних. Он је у средиште својих сребрних кивота у Хиландару и Студеници ставио преподобне – Симеона и Анастасију, родитеље нашег Светог Саве. Водећи мотив на поклопцу студеничког кивота је Света преподобна мати Анастасија, добри корен за стабло светих Немањића. Она је посвећена супруга, мајка, потом монахиња, она је и топла молитвеница за род српски пред Христом. Она заступа читав страдални народ наш, од Косова до данас.

У ликовном језику протe Војислава Билбије крију се енергичне поруке последњих догађаја – „докле...“?! и „још мало времена...“ (Откр. 6, 10–11). Истовремено, у његовом уметничком делу осећа се јасна веза са мирним молитвеним деловањем преподобних.

Кивот Свете Анастасије је капитално, најзахтевније дело које је обележило стваралаштво протe Војислава Билбије. Преподобна мати која је на њему приказана, подучава нас да достојанствено чекамо испуњење правде Божије.

Радујемо се појави ове књиге о значајном делу протe Војислава, а оне који су се око ње трудили подржавамо и благосиљамо.

*Игуман Манастира Студенице
Архимандрит Тихон Ракићевић
са свом у Христу братијом*

Увод

Након успјешно реализоване изложбе „Бог и човек“ у Музеју примењене уметности у Београду 1989. године, наступа увод у најдраматичнији период, како за цијели регион бивше Југославије, тако и за проту Билбију. У професионалном смислу, умјетнички замах који је крунисан овом изложбом био је у највећем напону баш крајем 1980-их година. Већ увелико зрео и формиран стил, који проналази спону између духовне умјетности и савременог израза (што је изузетно компликована и осјетљива област), пронашао је код проте Воје веома плодан терен, поготово узевши у обзир у колико различитих медијума се изразио – од сликарства, до скулптуре, рељефа, иконописа, фрескописа, умјетничког занатства и тако даље. Осјетан је био напон који је само чекао једно капитално дјело које ће у пуној снази да искаже све аспекте овог врло специфичног умјетничког израза. Након смрти оца, 1990. године, долази до распада бивше државе и до катастрофалних промјена, почевши баш са крајем из којег је прота потекао, са крајишке Тронеђе (Лике, Далмације и Крајине). Недуго потом, како су се ове и многе друге промјене одразиле и на приватни живот, тада још увијек ђакон Војислав Билбија, приступа раду на кивоту Свете Анастасије, усред изузетно тешких времена прве половине 1990-их година.

Била то случајност или нешто друго, линија која је започела из манастира Хиландара и под духовним покровитељством Светог Симеона, наставила је да чини централни аспект умјетничког опуса проте Билбије, пратећи, са једне стране, духовну везу немањихке заоставштине, а са друге историјски и умјетнички контекст самих дјела која настају под окриљем манастирских благослова, а у његовим рукама као инструментима израза и отјелотворења једног, сада већ толико бројног, дјела које већ може да се окарактерише именом – *мисија*.

Пратећи дакле траг Немањића, проту је пут одвео у манастир Студеницу, поводом прославе 800 година манастира, а поготово поводом открића моштију Свете Анастасије. Манастир је посјетио породично, и током тог боравка у манастиру му се јавила идеја о изради кивота, који би и са умјетничке и са духовне стране заокружио везу Светог Симеона и Свете Анастасије, свакога у свом манастиру и у свом кивоту. Та идеја је након иницијалне искре кренула да се формира и уобличије у наредних неколико година, отишавши заједно са протом у Холандију, гдје ће, након неколико кључних, тешких и захтјевних година, почети да се полако помаља у физичкој форми, рађајући се као можда највеће и најврједније дјело Војислава Билбије, његов *magnus opus*.

У дну иконе БОГОРОДИЦЕ УПИСАНИ СТИХОВИ „ДОСТОЛНО ЈЕСТ“

Честјејшују Херувим и славњејшују; Без сравњенија Серафим
Безистѣнија Бога Слова рождшују; Сушчују Богородицу; Тја, величајем

Студеничка икона Богородица са Христом (Умилена)

Темпера на дасци, сребрни оков

Током 1970-их година, поред рада на кивоту Св. Симеона Мироточивог, прота Воја ради и на икони Богородице (Умилениа) коју гради од истог материјала којим ради и кивот, са намјером да се икона Богородице постави у Студеницу на мјесто гдје почивају мошти Св. Симеона Мироточивог.

Св. Симеоне-Немања

Тобом посташимо живи

Ти и Света крв твоја и духом освјештана лоза твоја
постави нас међу народе божие и мјесто нам даде
ни на истоку нити на западу, ни на сјеверу, нити југу

Него Христом и у Христу
опташимо у животу.

Молитве твоје док су над нама нећемо нестати

нити у овим посљедњим временима

изблудјети сасвим...

Прости мени да се усуђујем дијело руку мојих грубих грихем
икону ову прииети мјесту овом светом продужетку Хиландара
и иош недном свим доказати да си жив

и да те је срце моје за све време оснећало и горело љубављу.

Моли прет Богом за нас

свуда расуће Господа...

Мили и добри старче наш...

Ће до твие у туђини...

Прнче о доласку кивота

Душко Миловановић

*Београд, Аеродром и Саборни храм,
27, 28/14. 15. јуна 1996. леџа Госџодњеџ*

Узврпољили смо се веома. Сутра треба да се деси нешто величанствено, а да ли ће Срби да се одазову, у мери и броју како би требало? Стиже из далеке Холандије кивот преподобне Мати наше Анастасије, мајке Светога Саве нашег, намењен за манастир Студеницу, а у њему – још један – мали, за Хиландар.

Међу нама „хиландарцима“ стрка, не знамо ни шта, ни како, ни где. На крају, сакупљени око оца Пере Лукића сазнајемо да ће стићи на аеродром, тад и тад, а затим у катедрални београдски храм, да преноћи; далеко је Студеница.

Ујутру, рано смо на аеродрому, чекамо лет. По обичају, касни. Тек предвече јављају да је стигао. Пред црквеним оцима (Владика Горњокарловачки Никанор, игуман студенички отац Јулијан и ђакон Градимир Станић) неколицином новинара и нас десетак пријатеља, отвара се дрвени сандук и на светло излази величанствени кивот, који је од бљештавила племенитих метала и драгог камења – тешко и гледати.

Кратка, сасвим рутинска царинска процедура, па за Београд. Стижемо пред Патријаршију, а пред храмом тек гомилица света, ни близу очекиваном. Но, важно је да је стигао и да ће преноћити у Београду.

Разговарамо са оцем и уметником, док разлаже натенане како се запалила прва жишка и да је августа 1992. отпочео са радом од племенитог материјала и драгог камења, с благословом добијеног из манастира Хиландара и од многобројних донација верних Руса, Грка, Холанђана, Срба, Француза, Американаца...

И да је на подобије старих, девојачких шкриња, започео да гради вечно почивалиште крилу Лозе Немањића Мати Анастасији, у миру Ани Немањићкој. И колико је снаге, љубави и благодарности уткано, у овај у сваком погледу величанствени „дар Божји из руке раба Војислава“. Јер он сматра да је, при свему, био тек проводник Енергија Божанских док су ткале, ковале, уграђивале, цизелирале племенити

метал. И да су у дело ово уткани заиста и зној и сузе и крв. Па још да га је пуне три и по године (1260 дана или 42 месеца) градио; и причао нам о искушењима, а више о благодетима који су га успут сустизале.

Тешко је с мало речи описати ову красоту небеску, али основно је да се зна, а најбоље је у Студеницу доћи и видети, да је на поклопцу, плиткорелефно у маниру наше најфиније средњовековне пластике, којој је свакако узор Студеница сама, приказана уснула Мати Анастасија.

А кивот чувају, од свакога зла, уподобљења Христа Пантократора и Мајчице Богородице, Арханђели Михајло и Гаврило и Свети Георгије, сви Свети Немањићи и Свети Кнез Лазар. И још треба да се зна да је ова светиња тешка 170 килограма, дугачка 165, широка 55, а висока 60 центиметара. На почетку кивот је стајао у припати, на гробном месту Мати, и под њеним фреско изобразеним ликом, а вечно почивалиште, подај Господе – заувек, налази се данас у наосу студеничког храма, пред иконостасом, одмах поред проскомидије.

„Света мати Анастасија, када хвалимо врлину, хвалимо тебе јер је твоја постојана љубав и ревност за Господа Бога пример и пут који треба да следимо; моли се, стога, о најврлија, да Господ Бог умекша наша срца како би и ми тежили истим спасоносним врлинама вере, наде и љубави и на тај начин остали верни нашем Господу Исусу Христу, Коме приличи слава, част и поклоњење, заједно са Његовим Беспочетним Оцем и Животодавним Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.“

*Хиландар, 21. јуна/ 4. јул 1996.
помен Свете Мати Анастасије Србске*

Лето на Халкидику зна да буде много топлије но што смо ми на овдашњем копну свикли.

Најљуће је у јулу, па до средине августа, а те године било је особито вруће. У манастиру уобичајено, смењују се службе, па ручак, онда свако својим послом, а око подне се све сасвим примири и утоне у некакав полусан кад нема ни звука ни дашка ветра; чак се и птице небеске сасвим утишају, као да све спи. Али нареденог дана некако је другачије, осећа се ужурбаност, бодрост, радост...

Монаси хитро промичу ходницима, доле у мутваку повремено се чују гласови и звекет посуђа и сви звуци су некако дигнути за октаву више. Радост исијава. Данас је дан преподобне Мати наше Анастасије Србске, супруге Стефана Немање у миру и садруге Симеону, у монашком подвигу; и мати дичних синова Стефана, Вукана и Растка, од којих се касније двојица придружише родитељима као Симон и Сава. Торжествена је била служба, причешће затим па богата трпеза. А онда, али читав дан – људи су се сусретали, поздрављали раздрагано, разговарали, чуо се понекад и кликави смех. Све је одисало неком особитом топлином и радошћу, једноставно – био је то нарочити, благословени дан. А с вечери, вечерња, па вечера и затим повечерје, а током Акатиста Пресветој Богородици у припрати Светог Краља Милутина, позвани су верни да приступе моштима, у самом наосу храма.

На уобичајеном постаменту, дугој и широкој клупи прекривеној србском шареницом, светле се и исијавају кивоти са моштима и реликвијама светитеља.

У миру, с рукама на грудима, лагано прилазе верни и уз трикратно велико метаније – целивају сваки кивот. Из даљине препознајемо реликвијар са честицом Дрвета Часног Крста на коме је Христос распет, који је Свети Сава добио на дар од никејског цара Јована Трећег Ватаца „за сва добра која је учинио Рومهјском народу...“. Поред њега је кивот са најстаријим моштима старозаветног Пророка Исаије (VIII/VII. век пне), који се удостојио да види Господа Саваота на престолу и у слави, док су му серафими певали „Свјат, Свјат, Свјат Господ Саваот“. А затим кивоти са моштима Светога Харалампија, Светог Симеона Столпника, Светог Прокопија...

А на средини, сасвим неочекивано, блиста сребрни кивот, малешак толико да би се могао „у недрима понети“. Отворени поклопац открива плитку полусферу и на њој прорез у који је положено, као голубије перо, бело ребро. То је честица моштију Мати Анастасије, племените Ане у миру што је родила три сина, а два на особиту дику Роду Србском. И док се из припрате чује радосни глас оца Митрофана док велича Пресвету Богородицу, малом кивоту приступају верни, целивају честицу моштију и додирују је челом, е не би ли се на њих, и њихове, излила мислост драге наше Мати. И све се вазноси, све пева. Радује се Хиландар, јер најзад је и овде стигло Криво Лозе Немањића, трудом и љубављу ђаконa доброг и сабрата хиландарског, господина Војислава Билбије.

Кивот Св. Симеона, Хиландар

Плоча испод свијеће, гробно мјесто у припрати Богородичне цркве у манастиру Студеници, гдје су пронађене мошти Свете Анастасије

Света преподобна мати Анастасија Српска

О животу преподобне мати Анастасије, свјетовног имена Ане Немањић, у историографском смислу врло мало је познато, док су историјски извори контрадикторни. Није познато ни под којим околностима и када се упознала и удала за Стефана Немању, касније Светог Симеона. Према неким хроникама, до брака је дошло 1142/1143. године. Оно што је извјесно је да је Ана родила најмање шесторо дјеце, укључујући и краља Стефана Првовјенчаног и Светог Саву. Замонашила се заједно са мужем 1196. године. Посљедње године живота провела је у манастиру Свете Богородице у Топлици. Умрла је 1199. или 1200. године, 21. јуна. Сахрањена је у Студеници, гдје и данас почива, на престоном мјесту, у кивоту у централном броду Богородичине цркве.

Највећи дио истраживача сматра да је српска жупаница била грчког поријекла. Ова теорија заснива се на свједочанству Доментијана да је Ана била „кћер цариградског императора Романа“. Позната теорија Аве Јустина Поповића, који је сматрао да је Ана била кћерка византијског цара Романа IV, испоставила се ипак као нетачна, будући да је овај византијски цар владао један вијек раније него што је то он тврдио (по његовој тврдњи, Роман је владао од 1168. до 1171). Светислав Мандић је сматрао да је Ана била рођака византијског цара Манојла Комнина (1143-1180). Будући да су се средином 12. вијека водили ратови између

Византије и Угарске, у којима је учествовао и рашки жупан Урош II из династије Вукановића, он је сматрао женидбу Немање и Ане дијелом неког од споразума закључених након Манојловог потчињавања Рашке. Доказ за ову тезу било би одликовање Стефана Немање „царским сином“ од стране византијског цара, што је била привилегија која је углавном припадала царевим сродницима.

Података и извора о Анином животу до 1166. године нема много. Прва спомињања везана су за њену ктиторску активност, заједно са Стефаном Немањом. Свети Сава у својим списима помиње задужбине свог оца и своје мајке. У Топлици је подигнут манастир Светог Николе, а убрзо затим и манастир Свете Богородице. Након тога је Немања сазидао манастир Светог Ђорђа у Расу.

Стефан Првовјенчани помиње Ану у вези са манастиром Светог Николе, пишући да је велики жупан Немања по оснивању манастира предао га својој жени Ани: „Дошав, нимало не задоцнив, поче журно зидати у отачаству својем у Топлици, храм Пресвете Богородице, на ушћу реке по имену Косанице. И украсив га свима правима црквеним, установи у њему сабор чрнаца (тј. монахиња), са часним богољубивим подруж(и)јем својим, по имену Аном. И предаде јој храм Пресвете, да се стара о њему по свакоме делу и о црнцима (тј. калуђерицама) које установи у том манастиру светом. А она слушаше са сваком послушношћу и добродушношћу, чувајући храм Пресвете Богородице, предани јој овим њеним светим господином. Јер о овој рече Мудри (премудри Соломон): Часна жена у дому мужа својега више вреди од бисера и драгога камења“.

Као што је општепознато, Ана и Немања су имали три сина: Вукана, Стефана и Растка. Три сина помиње Свети Сава у житију свога оца. Упркос увријеженом мишљењу, није нам познато којим редом су се они рађали. Сматра се да је Растко (Сава) рођен 1174. године. Пошто је он био најмлађе дијете Стефана Немање, остала дјеца морала су бити рођена раније. Претпоставља се да је Вукан рођен око 1158. године, а да су сва остала дјеца рођена до 1168. године. Доментијан пише да су Ана и Немања имали дјеце, односно „синове и кћери“ које је Ана васпитала у вјери и чистоти и научила их свему страху Божјем. Теодосије

пише да је Немања узео за жену Ану која „није ни по чему заостајала у врлинама за мужем својим. Родише им се синови и кћери које просветлише божанственим крштењем и научивши их светим књигама и врлинама, весељаху се у Господу“. О женској Аниној и Немањиној дјеци нема много података. Троношки родослов помиње Немањину кћи Деву која је сахрањена у Студеници, поред своје мајке. Новаковићев родослов помиње ћерку Вуку. С друге стране, у Охридском прологу и у књигама Св. Саве, Св. Владике Николаја, спомињу се три кћерке по именима Јефимија, Елена и Брњача. На родословном стаблу Пећке патријаршије, осликаном 1330. године током владавине Стефана Дечанског, поред

Вукана је осликан и женски лик поред кога пише „Ефимија“. Ако је то била трећа Немањина ћерка, она се није удавала, будући да су у Пећи, Дечанима и Грачаници осликаване само принцезе које су умрле неудате. Међутим, она није осликана на лози у Грачаници. Постоји претпоставка да је супруга бугарског цара Јована Асена I такође била Немањина и Анина кћерка.

У писаним и усменим историјским изворима о рођењу Светог Саве сачувано је нешто података. Доментијан се у повијести о Савином рођењу реферише на Аврама и Сару који су у старости добили сина Исака. Тако су Ана и Стефан молили Бога да им подари још једно чедо, па је Сава рођен као Божји дар. „А Богом дарованог сина, крстивши у име Оца и Сина и Светога Духа, нарекоше му име Растко, који ће ваистину веома узрости божанственим добрим делима и то не само он, него ће и своје отачаство привести на велику побожност и довршити недовршено од својих родитеља, што је за побожност њихову, који су у његову рођењу ваистину примили извештење од Светога Духа, да им би дарован од Бога као дар Божји.“

Рођење Растка може да се датира на период 1174/5. године. У биографији Светог Саве, и од Доментијана и од Теодосија, помињу се на много мјеста „родитељи“ Светога Саве у најранијем периоду његовог живота, те се Ана одвојено од Немање код Теодосија помиње при Савином одласку на Свету гору. Он прича како "...мати, као свака мати, загрли га и целива с љубављу, па га отпустише с миром, али му заповедише да се брзо врати. Јер не знађаху да неће тражити јелене, но извор живота, Христа, да њиме напоји ујелеђену душу своју, распаљену огњем од чежње љубави његове."

Након предаје власти Стефана Немање на сабору у Расу 1196. године у корист свог другог сина Стефана, која је била условљена спољнополитичким околностима, Немања је одлучио да посљедње дане проведе у посту и молитви. Немања и Ана су на Благовијести 1196. године примили монашки чин из руку епископа Калиника. Немања је добио име Симеон, а Ана је узела име Анастасија. Симеон се повукао у Студеницу, а Анастасија у манастир Свете Богородице у Топлици. Док се за Немању зна да је примио најприје малу, па потом и велику схиму, код Ане се не помиње велика схима.

Као и о свјетовном животу, о Анином монашком животу нема много сачуваних података, па из тог разлога влада општеприхваћена теорија да је умрла убрзо након монашења. Умрла је у манастиру Свете Богородице, а као дан смрти се наводи 21. јун, а негдје и 21. јул. Година смрти је остала непозната. Оно што се може утврдити је да је умрла прије него што је Сава написао Студенички типик, гдје се помиње као већ покојна. Већина историчара сматра да је умрла 1199. или 1200. године, на основу поменутог мјеста из Хиландарског типика.

Духовна димензија и симболика коју личност преподобне мати Анастасије представља има више аспеката. Прије свега, осим улоге супруге владара и њеног историјског значаја, кроз повезивање династије Немањића са византијским племством и стварања снажнијег и интернационалнијег владалачког кредибилитета, ту је и улога мајке као круне породице и темеља породичног јединства Немањића. Наизглед једноставна улога овдје поприма иконичан, архетипски значај, кроз готово митолошку, а опет историјску и овоземаљску, причу о породици из које се рађа први краљ и први духовни вођа, светитељ. Њена улога даваоца живота и извора прави итекако снажну паралелу са политичким рађањем снажније српске државе које се утјеловљује у личности Стефана Немање, те заједно са њим свој крај налази у духовном узласку кроз напуштање свијета и одлазак у монаштво, пратећи опет примјер свог најмлађег сина, и тако заокружујући пут који постаје парадигма духовности српског народа.

Одјек тог пута остаје жив и непромијењен вијековима касније, у заједничкој задужбини својој и Светог Симеона, кроз континуитет монашке заједнице манастира Студеница и непрестано похођење поклоника овој светињи, те самој светитељки Анастасији Српској.

ПРЧА О НАСТАНАКУ КИВОТА

Почетак 1990-их година је, у свему и на најразличитије начине, остао као велика прекретница, како на глобалном и националном плану, тако и на животима свих са ових простора. Живот проте Воје свакако није био изузет из ових тектонских промјена, те је на неки начин и морао да у свом професионалном и умјетничком контексту одрази све оно што се издешавало тих трагичних и монументално важних неколико година.

За проту је ово почело и раније, завршивши један период свог умјетничког стварања великом изложбом „Бог и човек“ у Музеју примењене уметности у Београду, изложбом која је на извјестан начин сакупила, објединила и уобличила врло хетерогено стваралаштво које је обиљежило период чак до двадесет година уназад од тог тренутка. Тако је један специфичан умјетнички опус успио да се на одређени начин систематизује, сагледа и представи као заокружена и дефинисана фаза, са својим хронолошким развојем.

Све то је довело до једног тренутка који се осјећао као преломни, у којем је требало да као сљедећа степеница или сљедећи корак настане једно ново, капитално дјело, које ће наставити развој у умјетничком смислу, са једне стране, а мисију у духовном смислу, са друге стране. Толике развијене вјештине и тематски контекст су просто захтијевали једну логичну надградњу.

Након споменуте посјете манастиру Студеници, идеја о изради кивота за Свету Анастасију се наставила формирати у један озбиљнији план почетком 1990-их година, у Холандији. Након смрти оца 1990. године, те развода брака, почетка рата у Хрватској и у Босни и Херцеговини, долази до врхунца ових драматичних догађаја, који се завршава у марту 1992. године протиним сном у којем га Свети Симеон охрабрује да се ухвати највећег подухвата до сада, а који је почео и да

Кивот Свете Анастасије у главном броду Богородичне цркве у Студеници

се најављује и насумичним знаковима на јави, позивима проти непознатих људи који говоре о кивоту, и сл.

По благослову старца Никанора из Хиландара, прота прима материјал од којег ће се кивот израдити, а у питању је сребро од којег је дио чуван чак из времена средњег вијека, те други племенити материјали.

Рад на кивоту тако почиње током априла и маја 1992. године, и то прије свега израдом рељефног лика Христа у композицији деизиса, а завршава се три и по године касније, 1995. године, када је сам кивот транспортован авионом из Амстердама за Београд. Дочекан је у присуству епископа Никанора банатског, игумана манастира Хиландар и уз мноштво народа на аеродрому, а како не би путовао празан, у кивот је положена марамица у коју је био умотан фрагмент моштију Свете Анастасије. Прота Воја прави кивотић у којем се тај фрагмент моштију шаље у Хиландара (*види сѝр. 56*).

Свој пут кивот је наставио ка манастиру Жича, гдје га је дочекао епископ Стефан, а након тога ка своме коначном сједишту, манастиру Студеници, гдје је освећен у мјесецу јулу.

ОВЕРДИНКЕЛ

1992. - почиње рад на кивоту
1995. - кивот завршен

1995. кивот са честицом моштију Свете
Анастасије под пратњом лети за Србију

Кивот Св.
преподобне мати
Анастасије Српске

Кивот Св. Симеона
Мироточивог са
иконом Богородице
Студеничке

ОСНОВА МАНАСТИРА СТУДЕНИЦЕ

1992 - сребро из средњег вијека, драго камење и други племенити материјали по благослову старца Никанора путују како би се уградили у кивот

БЕОГРАД

1990. - материјали из Хиландара стижу у Београд
1995. - кивот стиже из Ротердама

СТУДЕНИЦА

+1199. Мати Анастасија
1989. - прота Билбија у посјети Студеници
1995. - из Београда, преко манастира Жича, кивот стиже у манастир

1995. - мали кивот са честицом моштију Свете Анастасије путује у манастир Хиландар

од 1990. до 1992. прикупља се са Свете Горе материјал за кивот

ХИЛАНДАР

1990. - материјали за кивот крећу ка Холандији
1995. - мали кивот са честицом моштију Свете Анастасије стиже у манастир

Кивот Свете преподобне мати Анастасије Српске

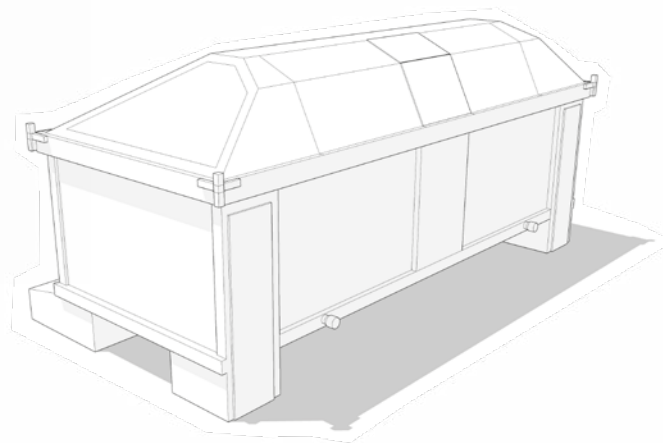
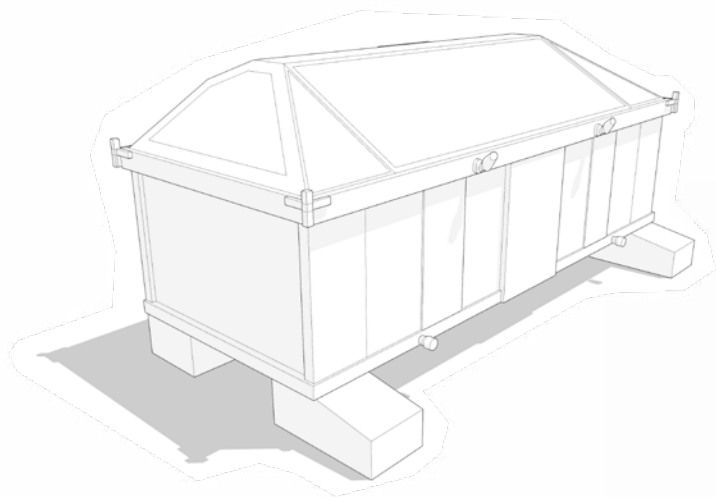
Кивот као предмет са религијским, духовним, те функционалним аспектима, резултат је једне дугачке историјске традиције и еволуције, која од најранијих времена доживљава својеврсне трансформације, у складу са намјеном, умјетничким изразима и културно-историјским контекстом. Водећи се православном традицијом, која се у свом формалном смислу ослања на традиције источног Медитерана, а свој највећи умјетнички израз доживљава у средњем вијеку, кроз умјетност Византије и хришћанског Истока, код проте Билбије проналази израз који у себи обједињује и традицију на којој је потекао, али и савремени израз, неодвојиво карактеристичан и специфичан, колико и препознатљив.

По проналаску и идентификацији моштију Свете Анастасије, јавила се потреба која је управо у проти Воји пронашла прву искру, у његовој жељи да заокружи њену везу са Светим Симеоном и везу манастира Студеница са манастиром Хиландаром, а да српском народу подари одговарајућа сједишта моштима родоначелника његове најславније династије. Пратећи своју животну мисију која је кроз умјетност пројављивала духовну поруку, сасвим је логичан наставак био израда овог кивота, који ће изразити духовну снагу и поруку Срба у 20. вијеку и континуитет заоставштине која траје већ преко 8 вијекова.

Форма и конструкција

Настављајући својим личним приступом који кивоту даје форму кроз значењски контекст (сјетимо се да је кивот Светог Симеона у Хиландару имао облик инспирисан простим судом за брашно, једним једноставним сандуком, корисним и скромним, у духу монашког аспекта Светог Симеона), форма овог кивота је заснована на женском сандуку – шкрињи – који се користио за мираз, да садржи цијели њен живот као дар при ступању у брак. На тај начин се овдје недвосмислено изказује више аспеката саме Свете Анастасије, као жене владарке родоначелника Немањића, као монахиње која је богати свјетовни живот замијенила скромним монашким, тако да се већ у првом утиску на основу форме наговјештава вишеслојност која се провлачи кроз сваки појединачни дио кивота као својеврсног секвенцијалног дјела – које, опет, није без традиционалног основа, узевши у обзир иконографију житија светих, која обично састоје од низа представа из живота.

Конструкција кивота урађена је у пуном дрвету и ламелираном плочастом материјалу, тзв. мултиплекс плочи, која се, између осталог због својих својстава постојаности на атмосферске промјене, користи у изградњи бродова. Таква дрвена конструкција обложена је рељефним панелима, у сребру, са уграђеним драгим камењем и другим елементима. Сам кивот се састоји од главне кутије и вишестраничног поклопца, са ручкама на извлачење у доњем дијелу кутије, те са четири масивне фиксне ноге које цијели кивот одижу од подлоге.

ФОРМА ОВОГ КИВОТА ЈЕ ЗАСНОВАНА НА ЖЕНСКОМ САНДУКУ – ШКРИЊИ – КОЈИ СЕ КОРИСТИО
ЗА МИРАЗ, ДА САДРЖИ ЦИЈЕЛИ ЊЕН ЖИВОТ КАО ДАР ПРИ СТУПАЊУ У БРАК.

ГОСПОД, ЦЕНТРАЛНИ ПАНЕЛ

Композиција

Композициона концепција кивота се састоји од класичне представе житија светих, са централном доминантном фигуром, те са секвенцијалним приказом кључних тренутака у животу светитеља, који су приказани као појединачни панели. Централно мјесто заузима фигура Свете Анастасије на поклопцу кивота, док на предњој вертикалној страни, позицији „кључа“ на неки начин, стоји Христос, који је у релативно некласичној деизис композицији фланкиран фигурама архангела Михаила и Светог Георгија, позиционираним на вертикалним површинама ивичних стубова - постоља кивота.

Света преподобна мати Анастасија Српска

Централна фигура мати Анастасије налази се на поклопцу кивота, у лежећем положају, са скрштеним рукама на грудима, држећи крст. Приказана је у монашкој одежди, нешто раскошнијој, која одражава њену свјетовну улогу жене владара. Изнад њеног лијевог рамена се налази медаљон са ликом Светог Саве, лајт-мотив који се појављује кроз цијели кивот, као ознака важности њене улоге као мајке једног од највећих српских светитеља, а истовремено и духовног оца цијеле нације. Осим натписа на којем стоји „Света Преподобна Мати Анастасија Српска“, на овом панелу се налазе и други медаљони и интарзије који украшавају цијелу композицију.

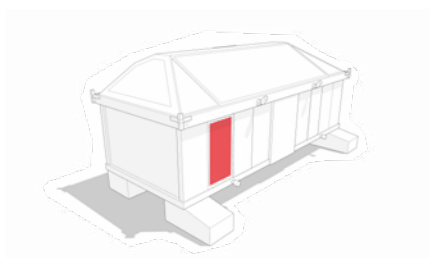
СВ. ПРЕПОДОБНА МАТИ АНАСТАСИЈА СРПСКА НА ОДРУ

Св. преподобна мати Анастасија Српска на одру, са крстом у руци, дар Хиландара.
Пророчанство Св. Симеона „Мени од мојега“ (највећи дио сребра кориштеног за
израду кивота је из Хиландарске ризнице)

СТЕВАН И АНА

Стефан Немања и Ана у представи из млађег периода, као тек вјенчани пар. У стилизацији ликова је примјетно кориштење византијског стилског језика код Аанине ношње, симболизујући њено поријекло, док Немања има једноставнији третман у контексту владарског руха.

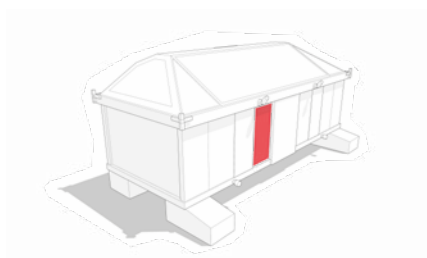

РАСТКОВО РОЂЕЊЕ

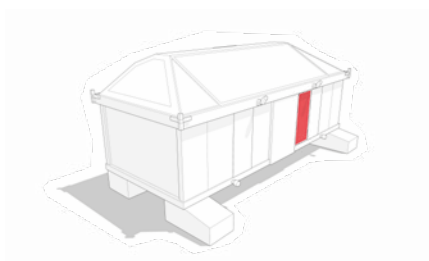
Композиција недвосмислено асоцира на композицију Богородице са Христом, гдје се у тој класичној поставци овдје сада истовремено исказује однос мајке и дјетета, као и виши, духовни значај ових личности, као мајке онога који ће постати глава/отац нације у духовном смислу.

АНА И СТЕВАН - РАСТКОВА ОДЈЕЋА И КОСЕ

Потресна композиција родитеља чије дијете напушта свијет. Са једне стране незамислив губитак, а опет са друге ново рађање и нови живот. Ни Немања ни Ана овдје немају богату владарску одјећу, Немања је чак гологлав, док Ана носи просту мараму, те тако представљају све оно заједничко свим родитељима, држећи на рукама Расткове, сада Савине, „земне“ остатке.

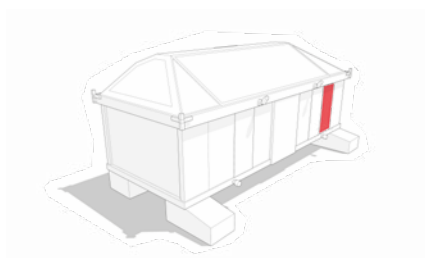

СВЕТИ СИМЕОН И СВЕТА АНАСТАСИЈА

Приказ Светог Симеона и Свете Анастасије у периоду монаштва, по концу њиховог свјетовног живота. У углу се налази медаљон са стилизованим приказом двоглавог орла са круном и штитом са четири оцила, симболом континуитета српске државности.

Житије

Житије мати Анастасије се састоји од шест правоугаоних панела, фланкираних пољима са Св. Георгијем и Св. архангелом Михајлом. Како је централни лик на поклопцу постављен тако да се чита слијева надесно (од главе ка ногама), на исти начин је и секвенца сцена из живота поредана, тако да се у хронолошком смислу састоји сцена.

Св. Георгије

СТЕВАН И АНА

РАСТКОВО РОЂЕЊЕ

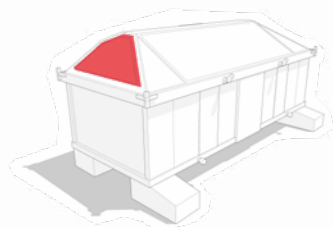
АНА И СТЕВАН
РАСТКОВА ОДЈЕЋА И КОСЕ

СВ. СИМЕОН И СВ. АНАСТАСИЈА

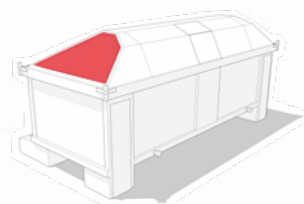
СВ. АРХАНГЕЛ МИХАЈЛО

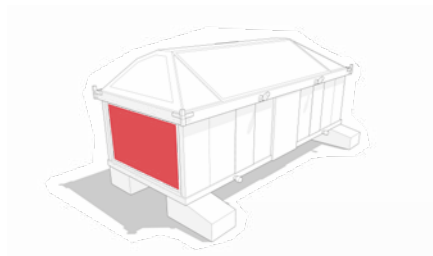

МЕДАЉОН СА ЛИКОМ
СВЕТОГ СТЕФАНА ПРВОУЧЕНОГ НА
ДЕСНОЈ БОЧНОЈ СТРАНИ ПОКЛОПЦА

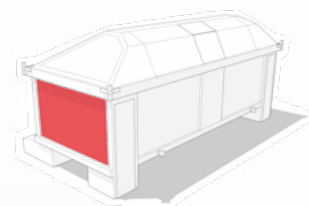
МЕДАЉОН СА ЛИКОМ
СВЕТОГ САВЕ НА ЛИЈЕВОЈ
БОЧНОЈ СТРАНИ ПОКЛОПЦА

АНА МОЛИ ПРЕСВЕТОМ БОГОМАЈКОМ ЗА МИР ИЗМЕЂУ СИНОВА ЊЕНИХ СТЕФАНА И ВУКАНА

Комплексна композиција из житија Свете Анастасије која се односи на државни преврат узрокован сукобом између њених синова Стефана и Вукана око наслеђства и преноса власти након смрти Светог Симеона. Анастасија је приказана у положају метанија, са минијатуром Богородице и Христа, док су у медаљону приказани Стефан и Вукан.

АНА, СТЕФАН, РАСТКО, БУКАН

Пирамидална композиција која приказује Ану и њене синове. Ана је у традиционалној иконографској пози мајке оранте, док су синови поредани по свом историјском и духовном значају, са Растком (Савом) у средини. Сви су обучени у раскошне владарске одежде.

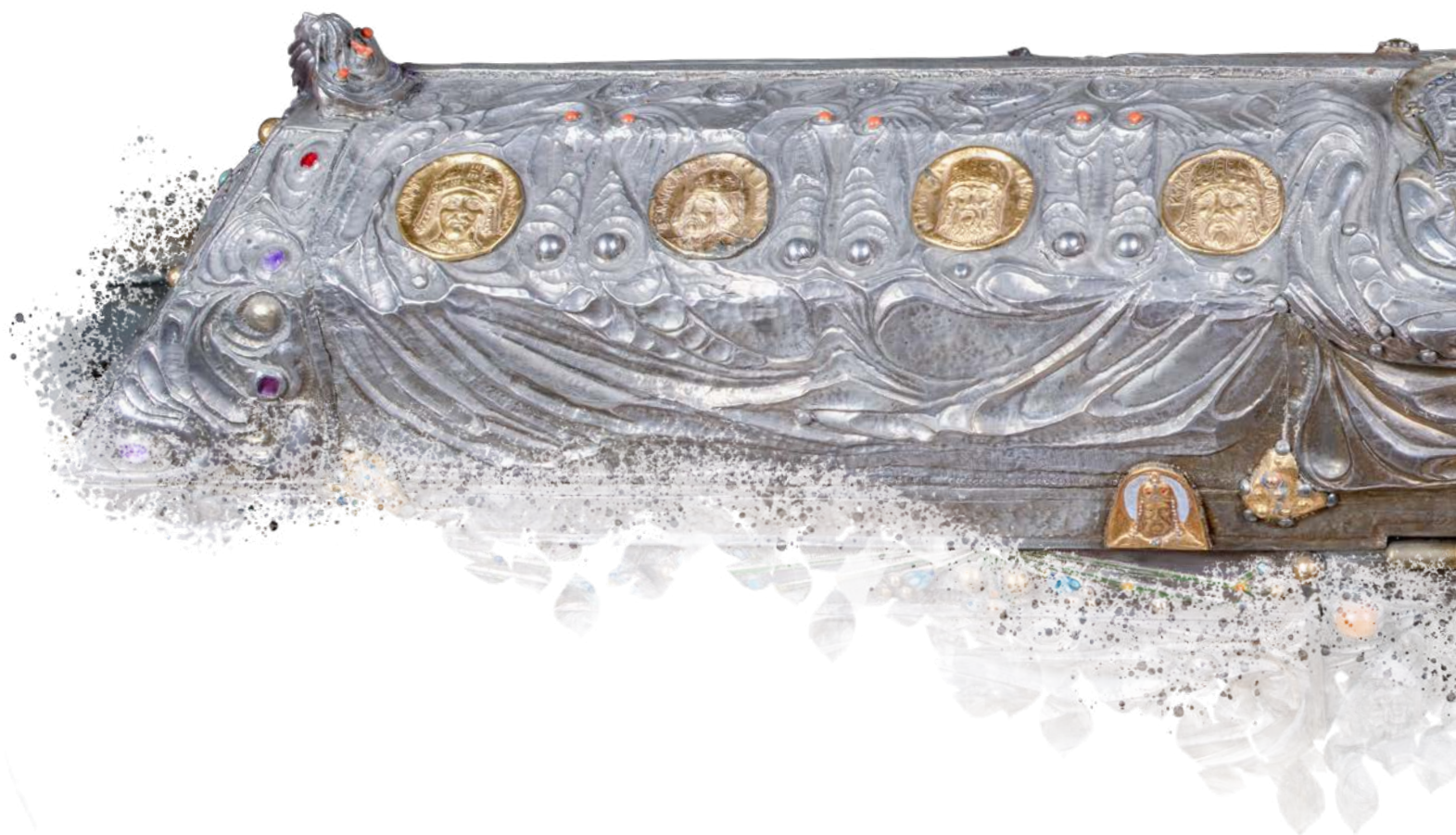

СТЕФАН РАДОСЛАВ

СТЕФАН ВЛАДИСЛАВ

СТЕФАН УРОШ I

СТЕФАН ДРАГУТИН

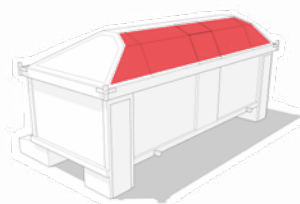

СТЕФАН УРОШ II МИЛУТИН

СТЕФАН УРОШ III ДЕЧАНСКИ

СТЕФАН УРОШ IV ДУШАН

СТЕФАН УРОШ V

Поврх главне фигуре Свете Анастасије и свега личног у форми житија, те Христоса као духовне централне осовине, цијелој композицији су додати и елементи који би се могли везати за владарски статус, који се тичу националног корпуса, политичке и покровитељске улоге. Ови елементи имају једну заједничку повезницу која би могла да се окарактерише као својеврстан спој историје и мита, обједињени у једну заједничку композицију која је позиционирана вертикално са задње стране, од поклопца ка дну, и то редослиједом који обухвата:

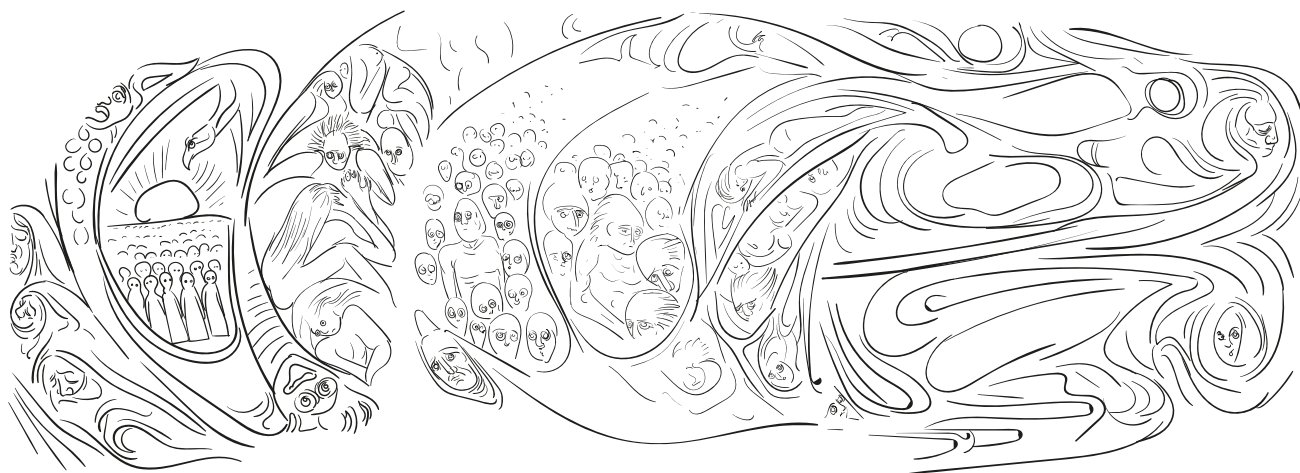
1. родослов владара – на појединачним медаљонима се приказују владари њиховим хронолошким редом: Стефан Првовјенчани, Радослав, Владислав, Стефан Урош I, Краљ Милутин, Стефан Дечански, Цар Душан, Урош Нејаки.
2. алегоријску композицију страдања српског народа кроз историју;
3. два медаљона са приказом кнеза Лазара и кнегиње Милице – архетипа владарског пара;
4. композицију Мајке Југовића као прототипа алегорије мајке у народној умјетности, а овдје у контексту Свете Анастасије и њене улоге мајке Светог Саве, Стефана Првовјенчаног и Вукана, са једне стране, а на неки начин „мајке нације“ уз Стефана Немању – Светог Симеона, са друге, гдје се кроз девет Југовића чита цијели српски народ као духовна дјеца.

Кроз ове историјске паралеле се заправо идеја духовне димензије учитава кроз митску димензију овако вишеслојне личности каква је била Света Анастасија – њене улоге током живота, али и кроз вијекове, кроз живо предање.

Композиција на задњој страни кивота представља пресјек хоризонталне и вертикалне осе историјско-митолошке димензије српског народа, која се у овој поставци изображава око лика мајке као централне симболичке фигуре. Кроз лик Мајке Југовића алегоријски је повезан и лик Свете Анастасије, кроз њену улогу мајке (Свети Сава, Стефан, Вукан – Југовићи), њене политичке, државотворне улоге (мајке светородне династије чији је родослов приказан у златним медаљонима), и та вертикала просијеца хоризонтални слој (страдање народа, оивичено и подупрто војницима из најславнијих периода историје). Свему томе се додају и централне историјско-митолошке фигуре кнеза Лазара и Свете Петке, те тако цијела композиција на један комплексан начин чини својеврстан приказ српског народа у његовој духовној, свевременој димензији, могло би се рећи и у есхатолошком смислу.

ЦЕНТРАЛИ ПАНЕЛ, ДЕЋА КИВОТА, ЈУГОВИЋИ

Кивот био је изложен у Лосеру
(за ово је било толико интересовања да је изложба морала да се затвори),
а потом врло кратко и у Берлину.

Прича о народу

Током цијелог процеса настанка кивота Свете Анастасије, на један спонтан начин је учешће у изградњи овог споменика духовности и живог богослужбеног артефакта узео и цијели српски народ. Велико је мноштво прича у којима су на наизглед насумичан и случајан начин људи сазнавали за протин рад, његову намјену и улогу, те су својим многобројним даровима у виду разних драгоцености, од прстења, златника, драгог камења, па чак до предмета као што је златни жељезнички сат и многих других, уградили дио своје вјере и свог идентитета, своје личне приче. На тај начин је једним природним и, могло би се рећи, путем мисије, овај кивот заправо одразио и жељу и потребу народа за њим, не само као симболичним предметом, него и за материјалним изразом заједништва у духовности, окупљеног око личности Свете Анастасије као хијерофаније управо оног јединства свјетовне и духовне димензије српског етоса, који је, између осталог, приказан на леђима кивота кроз једну велику есхатолошку композицију.

По ријечима самог аутора, који и свој рад и свој контекст доживљава као инструмент и канал

Божијег промисла, оваква улога народа, којем је, на крају крајева, кивот и дат у службу и као поклон, заправо на прави

начин одсликава кроз своју

личну жртву, прегалаштво и труд, управо ону врсту сабрања која представља заједнички однос кроз цркву и вјеру.

Златни поклопац цепног сата, који је приложио пружни радник, један од многих дарова народа

Хиландарски кивот Свете Анастасије

По завршетку радова на изради кивота за Свету Анастасију, мајку Светог Саве, 1995. године долази до потребе да се кивот из Овердинкела, гдје је био сачињен, пренесе у манастир Студеницу. За ову прилику одлучено је да сам кивот не путује празан, него да се честица моштију Свете Анастасије положи у њега. Како би та честица допутовала до Овердинкела у Холандији, одмах се указало да је потребно израдити мали кивот у којем би та честица путовала, а који би се, по завршетку преноса, заједно са њом поклатио манастиру Хиландару.

Кивот је скромних димензија, готово да стаје у шаку, и израђен је у сребру са веома мало уграђених елемената, попут драгог камења, и својом формом асоцира на женску кутију за накит и ситне предмете.

Будући да се ради о личности Свете Анастасије, прота Билбија је пратио естетски, стилски и ликовни језик студеничког кивота (који је

инспирисан формом женске шкриње, сандука за мираз). Ово се огледа у видљивој њежности и префињености облика, који додатно потцртавају женски карактер и мајчинску улогу светитељке, која је са улоге мајке утемељитеља Српске православне цркве прешла, у одређеном смислу, и на духовну улогу мајке свим Србима.

Материјализација у сребру, које је полирано до нивоа високог сјаја, има изузетан ефекат који чини као да сам кивот не само да рефлектује свјетлост, него да и сам зрачи, тако да овај племенити материјал самом кивоту даје особину која својим утиском у великој мјери превазилази физичку ограниченост тако малог формата.

Представа Свете Анастасије на поклопцу кивота је у традиционалној форми положене цијеле фигуре са рукама скрштеним на грудима, те крстом у једној шаци.

Предња страна приказује композицију Деизис, са Господом Христом, Богородицом и Светим Јованом Крститељем, док задњу страну чини такође симетрична композиција Свете Анастасије са својом дјецом, Светим Савом, Стефаном Првовјенчаним и Вуканом Немањићем.

Бочне стране носе представе Светог Симеона и Светог Саве, док су све ивице кивота опточене минијатурним ликовима светитеља.

И овдје је доња страна кивота покривена молитвом, у овом случају упућеном Светом Симеону и Светој Анастасији. Молитва садржи лично обраћање и посвету аутора.

Као што је и намијењено, тренутно се овај кивот налази у манастиру Хиландару.

ДЕИЗИС,
ПРЕДЊА СТРАНА

СВЕТИ САВА,
ДЕСНО

СВЕТИ СИМЕОН,
ЛИЈЕВО

Молитва Св. Симеону и Св. Анастасији

Са Вама постајмо живи.

Ви и света лоза Ваша Светим духом освештана,
постави нас међу друге божие народе и место нам
даде ни на истоку, нити западу, ни на сјеверу нити
југу него Христом у Христу опстајмо у животу.

Молитве ваше док су над нама нећемо сви нестати у
овим задњим временима ни избједети сасвим.

Простите мени гријешном да се држим дјело руку
мојих грубих гријехом кивот овај прињети светом
мјесту овом, молитвe пресветом Богородицом нас
свуд расуте, Господа Христа да оживимо са њим и
очистимо нас од братске заваде помолите.

9. мај 1988.

Молитва Св. Симеону и Св. Анастасији на полебини

Св. Анастасија са синовима,
леба

„ПРОТА ВОЈА“, УЉЕ НА ПЛАТНУ, ANDREW ZABELA-ZABELIN

БИОГРАФИЈА

Протојереј Војислав Билбија рођен је 1942. године у Босанском Грахову, у бившој Југославији. Године 1963. је, као самоук, почео са сликарством. Током година усавршио је умјетност сликања икона и технологију обраде племенитог метала. У периоду од 1967. до 1969. године (када је завршио у Београду Стоматолошки факултет), осликава око тридесет икона и прекрива их окованим металом (риза). У наредне двије године осликава иконостас и фреске цркве у Книну, потом иконостас цркве у Метковићу. Од 1970. до 1972. године слика око двадесет икона и украшава их кованом сребрном ризом (од којих се већина налази у Америци). Године 1972. и 1973. радио је за манастир Хиландар (Света Гора) у рељефу од сребра ковчег Светог Симеона Мироточивог (оца Светог Саве). У Холандију одлази 1972. године и тамо отвара стоматолошку ординацију. Од 1980. године постаје ђакон у Српској цркви и почиње да ради „за човека и Бога“, како он каже у шали.

Након вишедеценијског чина ђакона, те након пензионисања из области стоматологије, Војислава Билбију је рукоположио у чин свештеника 2000. године у манастиру Милешева Патријарх Павле, те му је повјерена парохија у Ротердаму у Холандији,

у којој је провео сада већ већину свог живота. Свој позив сада усмјерава не само ка парохијанима, него постаје изузетно активан у мисионарском и хуманитарном раду у областима највећих страдања српског народа. Ове активности су заправо започеле још 1990-их са ратом у Хрватској и Босни и Херцеговини, а крајем ове деценије се проширују у највећој мјери на Косово и Метохију и југ Србије, пратећи дешавања која су опустошила ове крајеве. Живећи у непрекидној мисији, о. Војо (сада протојереј) не престаје да ствара у оквиру свог умјетничког опуса, а могло би се рећи да његов рад добија и додатни фокус и интензитет, поготово долазећи у тако непосредни контакт са својом кључном тематиком, а то је духовна борба, идентитет и страдања српског народа.

Поред тога, будући да спада у територију ротердамске парохије, прота Билбија постаје и додијељени духовник заточеним Србима оптуженим у Међународном кривичном суду у Хагу, те затвору овог суда у Схевенингену.

Посљедњих година, мисионарски рад га је одвео и до српских заједница у Аустралији, Канади и Сједињеним Америчким Државама.

О УМЈЕТНОСТИ ПРОТЕ ВОЈЕ

Др Радомир Бајић

Ријеч о умјетничким рукотворствима оца Војислава Билбије

Вајарска и сликарска дела оца Војислава Билбије јесу духотворство, бар колико и рукотворство. Његова иконописања бојама и клесања глетима својеврсне су молитве сабраног, полифоног и снажног духа овог медитативног, Богом обдареног човека, који боје и облике молитвено претвара у ликове светитеља и обичних смртника тврда лица, а мека срца. Снагом свог горостасног духа, много јачег од шампионских руку знаменитог каратисте, духотворио је отац Војо из срца и иконе и ове скулптуре да нас обасјају светлошћу светости и подсети на сву сабијену, спрегнуту муку наших косовских, јасеновачких, пребиловачких, личких, херцеговачких, кордунских, козарачких мајки и бака грубих црта лица, срца топла и душе меке као Мајке Југовића којој „препуче срце од жалости“. Оне су истински темељи и стубови српске породице, вере и нације, које су све зло овога света претуриле преко главе и опстале и као ћелија, и као патријархија и као народ. Сврстао се отац Војо и у зној, и у патњу, у надљудски бол и

крик мученичких душа њихових и дао им сабран лик, са светлошћу светости Бога у себи. Није му било тешко наћи у српској историји, нарочито у потоњем логорском веку у коме живи, у веку који је сагорео као запаљена свећа са оба краја. И ова цивилизација у којој живимо, такође је запалила свећу са оба краја и, као дотрајали патрљак, догорева и издише. Дух времена и дух народа све одређују, па и уметност. У геноцидном духу времена настале су бројне иконе, скулптуре, рељефи, кивоти и слике протеротердамског. Ови радови оца Воје сведоче пред Богом и људима са Богом о духу народа над којим је три пута извршен геноцид у логорском 20. веку. Богу и свом народу, отац Билбија само и служи. А његова дела јесу народна јеванђељија, попут народних песама из грма Вишњићева, из ког се непрекинуто поје уз истовремено, жалопојно и поносно цвиљење српског античког инструмента – гусала.

И раније сам писао о скулптурама, рељефима и сликама оца Билбије и доживљавао као и данас бруј векова и рој асоцијација са питањима: Колико је и сам уметник молитвено пропатио у тајанственој комуникацији са Богом и светитељима док је ова божанства

духотворио? Колико се проосећао са протагонистима изображеним у пању, стаблу, стени, сребру и злату? Нашо сам одговор само у делима своје професије коју најбоље познајем – у књижевности – у дубоким психолошким портретима нашег Враћанца Боре Станковића и руског и светског генија Фјодора Михайловича Достојевског. Из ових снажних и вечних библијских портрета светитеља и једноставних, аутентичних лица Косовца, Козарчанке и било ког српског и људског представника пострадалог народа, послушајмо хук векова, аскезу, трпљење, мук камених зидова манастирских, трептај и лелуј воштаница и узносни мирис тамјана из кадионица, али и молитвени плач, вапај и крик са свих крајева напаћене српске земље онда и сада. Оваква дела духотворства оца Билбије молитвено нас спасавају од обољења душе, те опаке савремене болести коју модерно прозваше депресијом. Као и пој оца Воја, и његова дела трепере и лелујају се у нашим душама као иконице сећања, а ова стамена лица наших горштака на његовим скулптурама жаре се као угарци памћења кроз шта су све прошле њихове преосетљиве душе. Опомињу нас да се одупремо злу које нас је сколесало са свију страна, у јагњећој кожи или под крилима “мило-срдног анђела”, и у нама и над нама. Ма колико и како се зло маскирало, српски народ га инстинктивно препознаје јер је генерацијски пролазио кроз катарзу, али не и српске вође које, опет генерацијски, воле да вуку у туђем јарму.

Више него очигледно је да отац Билбија и дела његовог духотворства имају каталитичку моћ да делују на друге, иако то он никада неће признати због свог духовног смирења. Знамо то ми којима је помогао, а понајбоље српски сужњи у Хагу о чијем духовном здрављу он брине редовно, ево, две деценије. По личном сведочењу калуђера и сарадника вајара Билбије, он не припада овом свету док ваја своја дела. На каменој стени изнад Хиландара, 17 година уклесавао је, изображавао, а понајвише духотворио лик св. Симеона Мироточивог, а 4 године кивот Св. Анастасије у Студеници. Предуго је странствовао из овог гуравог, потрошачког живота и света. Пренео се у живот и свет ових светитеља. Искључио је свој его и био само медиј кроз који Божанство посредује и духотвори њихове нерукотворене образе попут овог у злату “Господа Исуса Христа пред Пилатом” или “Косовског сељака”. Неизмерна је драма и динамика суспрегнута у њиховим сабраним душама у Богу пред злом које не зна шта ради.

Иконописац и скулптор Билбија живи и ради у испосничком ритму да би Божанству и Нади уступио место у себи као најбољој одбрани пред побеснелим Злом. У стварању оваквог дела молитва мора бити свакодневна да би се у њему духовна енергија обнављала, пренела у дело и богоугодно довршила. Ликовна дела оца Билбије снажно су укореењена у култури и традицији српског народа и одишу његовим колективним бићем које предуго страда. Као сам искон

у духу народа српског, тако и божански израз у духотворству оца Билбије дубоко је кондензован у вери коју манифестује у својим делима да је Добро неуништиво и да, у крајњој инстанци, тријумфује над Злом.

Као плејада српских стваралаца, од Светог Саве, преко Његоша, Венцловића, Шантића, Надежде Петровић, Исидоре Секулић, до Боре Пекића, Милана Радловића, Предрага Драгића Кијука, Војислав Билбија записао је своју дубоку бразду “записа о свом народу” у камену, дрвету, сребру,

злату, кости, на платну, икони и фресци. Као и поменути српски ствараоци, ни он није ништа негирао у српском стваралачком духу народа и времена, него је у њима објединио и надградио традиционално и савремено. То могу само велики духови који убију свој его, а посредују Креатуру да кроз њих ствара.

Ништавни су скакавци који читаво поље попасу, а трава, цветови и плодови опет израсту и сазру за наредну сезону, пардон, поколење.

Др Жан Клод Лорше

Превод са француског:
Др Свешлана Трајковић-Локман

Изузетна стваралачка снага

Протојереј Војислав, обдарен богатим стваралачким потенцијалом, је, између осталог, и одличан певач уз гитару и гусле – том античком инструменту који прати носталгичну нарицаљку балканских народа – он је, у исто време сликар, гравер и вајар. Као сликар и иконописац, отац Војислав користи технику темпере и уља на платну. Као гравер, сврдла за зубну технику служе му за рад

у којем настају чудесне гравире на стаклу. Као вајар и скулптор, он подједнако влада вештином обраде камена, као и вештином обликовања или ковања, показујући бравурозно умеће како за минијатуре величине новчића, тако и за монументална дела, радећи истом спретношћу, и истом лакоћом са најразличитијим материјалима: метал (гвожђе, бронза, сребро, злато), камен, дрво, слоновача или стакло.

Теме уметничких радова

Стваралаштво оца Билбије може се поделити на две велике теме: једна тема је световног, а друга религиозног карактера, док су оба домена међусобно изнутра повезана у националној култури, у којој се ови елементи прожимају, и где је религија увек отеловљена у животу људи. Световна тематика се изражава путем представљања породичних ликова и типично архетипских друштвених ликова (мајка и дете, војник, монах, сељак...), на начин који спаја реализам и симболизам, где се често запајају и етничка и културна укореењеност. Оно се изражава и у скулптурама које представљају жене или децу погођене ратним страхотама – тема која је уметника инспирисала недавним догађајима.

Религиозна тематика је изражена на многоструке начине

Прва, религиозна тема, прилично повезана са претходном, је она, где се побожност српског народа рефлектује на карактеристичан начин у слици под насловом „Литија“.

Друга, религиозна тема је тема људске душе, подељена између добра и зла. Ова тема је присутна у серији слика са називом „Исповест“, у триптиху који је истовремено вајан и сликан.

Тема која доминира је она са најзначајнијим ликовима хришћанске православне вере, представљена је на иконама, сликаним и изрезбареним, или гравираним на стаклу. На првом месту налазимо Христа и Богородицу,

као и бројне светитеље, посебно светитеље српске цркве: Светог Саву, Светог Симеона Мироточивог, Светог Лазара, као и у Србији посебно популарне Светог Ђорђа или Св. Николу.

Посебно место заузима серија гравира у сребру која илуструје јеванђељске, апокалиптичне и есхатолошке теме. Ова изузетна дела су заиста генијална и, по нама, она се сврставају у велика креативна остварења наше епохе, која интерпретирају страховања и надања. „Човек XX века“ је својим најгорим особинама – материјализмом, ароганцијом, охолошћу и окорелошћу срца и одбијањем сваког закона у корист псеудослободе – симболизован у лику антихриста. Он оглашава крај времена који се манифестује умножавањем ратова и беснила узрокованих атомском бомбом, монструозном печурком чији је шешир састављен од безбројних престрављених људских бића, које она односи. Јахачи апокалипсе сеју смрт великом брзином, пре доласка Страшног Суда, и поделе на праведнике и грешнике између раја и пакла. Пакао је настањен „мртвим боговима“ – оним, који охоло чувају жељу да постану богови без Бога и против Њега – као што на једном панелу уметник супротставља „Бога живог“, Христа – за човека јединог извора живота и истинског обожења.

Нада човечанства, наспрам свих путева душевне пропасти, патње и смрти, представљена је у лику Јована Претече, у чијем окриљу видимо покајнике, који решише да пођу за Христом. Он је и посебно представљен Христом, који се спушта у пакао, и који већ оглашава Васкрсење ширећи божанску

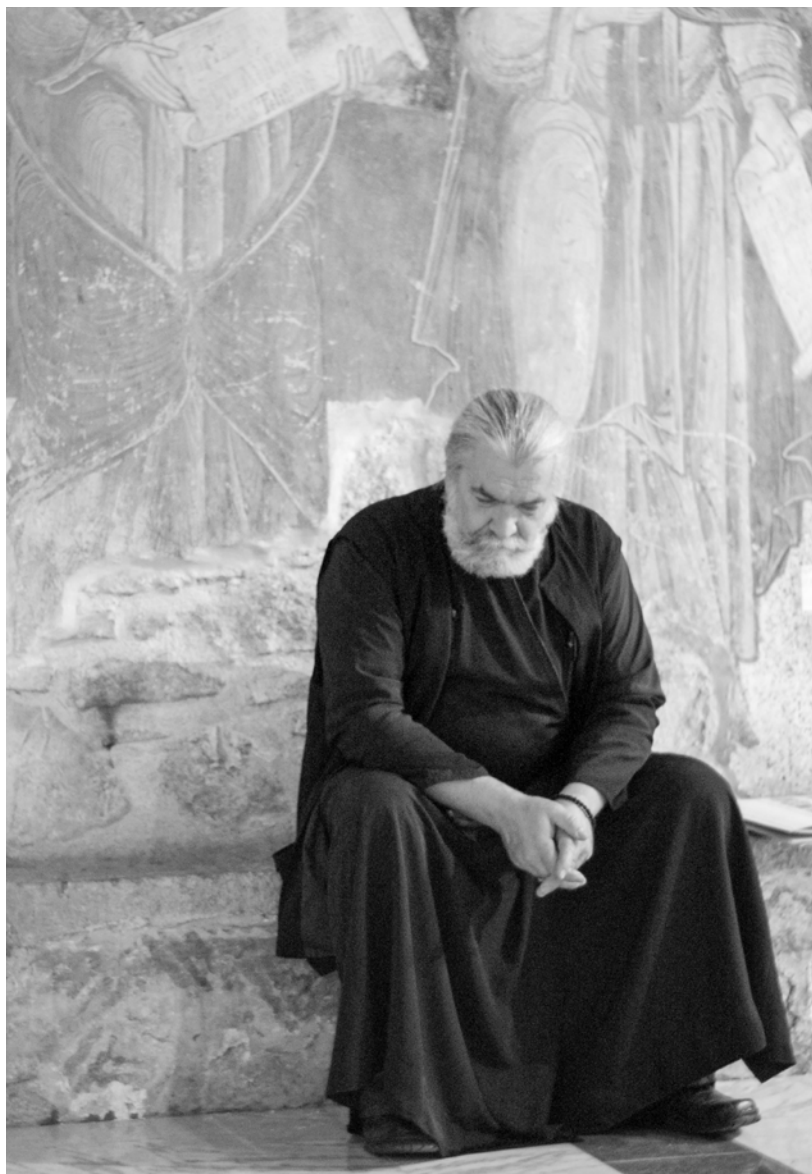
светлост, привлачећи ка Себи у вртлогу живота људе који теже да се ослободе окова смрти.

Све ове призоре карактерише снажан динамизам. Аутор умножава личности унедоглед, и, када се ради о слици групе или народа, он сугерише да је целокупно човечанство у свету уплетено у овој гигантској борби добра и зла. У његовим делима реализам се спаја са надреализмом сачињеним више сањалачки него рационално, конструисан више спонтано-органички него артифицијелно, а одређене сцене неизоставно подсећају на извесне слике Хиеронимуса Боша. Тела су растргнута и разбацана, лица често изобличена патњом и престрављена ужасом, у типичном експресионистичком стилу, који подсећа на извесне слике Бројгела, Ота Дикса, или чак Пикасову „Гернику“.

Духовни смисао дела оца Билбије

Моћно дело оца Билбије, снажно укоревљено у Библији и у култури српског народа, изражава свој дубок смисао људске заједнице, али и огромно саосећање за човечанство које пати.

Оно поседује димензију једног Достојевског, зато што залази у унутрашњост људске душе, као и изострену перцепцију за блискост добра и зла, њиховом непрестаном међусобном борбом и избором који човек упорно тражи између једног и другог. Оно истовремено обелодањује чињеницу да силе добра имају снагу да победе силе зла, у његовом целокупном опсегу и бруталној снази, зато што силе добра имају извор у Христу, победнику над смрти, који је васкрсао како би за све постао извор вечног живота. О овоме животу сведоче ликови Богородице и Бога са Свещима, али и ликови свих смерних и добрих људи и жена, које отац Војислав тако често представља на различите начине који му омогућавају да изрази и обухвати многобројне фасете свог талента. Дело оца Војислава често је дубоко драматично, али истовремено је оно стуб велике наде – откривајући патње људског постојања, како у индивидуалним, тако и у колективним димензијама, оно открива Христов исцељујући пут спасења, када се Он спушта у пакао понижене људске душе како би је очистио, исправио, обновио и уздигао до Бога.

ISBN 978-99976-960-1-4

